

Sebesültszállító írnokként a Donnál ⁽¹⁾

Tumbász Gyula karpaszományos tizedes harctéri naplója, 1942. május 4. – 1943. március 13.

„Az oroszot nem sikerült megállítani. A 7. hadosztály teljesen elpusztult. Előttünk nincs ma-gyar csapat. Mindenki azonnal meneküljön, ahogy tud. Őrült iramban pakoltunk. A kórház már kora reggel elindult. A legszükségesebb dolgokat felraktuk a kocsikra, ami ottmaradt, azt felgyújtottuk. Az orosz sítalpasok már csak 2 km-re voltak tőlünk, mikor teljes gázzal kifutot-tunk a faluból. A kórház egész felszerelését otthagya, 20 000 emberre való élelmet gyújtott fel.”

Bevezető

2011-ben, a „Zalai honvédek a második világháborúban” című kutatómunkánk során kerültünk kapcsolatba a Keszthelyen élő *Polozgai Ernőné*, született *Tumbász Ilonával*, aki nemcsak néhai sógóra, *dr. Eger Zsigmond* tartalékos főhadnagy egyik oroszországi fényképalbumát, hanem fiatalon, tragikus körülmények között elhunyt bátyja, *Tumbász Gyula* hadapród őrmester második világháborús hagyatékát is levéltárunknak ajándékozta. Forrásközleményünk e hagyatékot dolgozza fel, közreadva belőle Tumbász Gyulának a keleti hadszíntéren, a magyar 2. hadsereg hadművelési területén, a IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop írnokaként (karpaszományos őrzetői, illetve tizedesi rangban) 1942–1943-ban vezetett harctéri naplója legfontosabb, történeti értékű részleteit.

1 Tumbász Gyula a Somogy megyei Mernyén született, 1921. augusztus 2-án. Apja, a Szabadkáról származó *Tumbász Lajos* tartalékos tisztként harcolt az első világháborúban. 1914 őszén még a cs. kir. 46. gyalogezred hadnagyaként sebesült meg, míg 1918-ban már százados volt. A háború után, illetve szülővárosának elcsatolását követően a trianoni Magyarországon maradt, így került Mernyére, ahol feleségül vette *Kövesdi Veronikát*, a község legtekintélyesebb gazdálkodó-vállalkozójának, *Kövesdi Ferencnek* a lányát. Tehetőse apása nem csupán földjeit művelte a legkorszerűbb technikával (traktorokkal és cséplőgéppel), hanem saját malommal, olajütővel, fűrészteppel és téglagyárral is [popup title="rendelkezett" format="Default click" activate="click" close text="G. JÁGER MÁRTA: Mesztegyő. (Száz magyar falu könyvesháza.) Bp., [2001.] 86., 90. p.; Polozgai Ernőné közlése.]. Tumbász Lajos a mesztegyői körjegyzőségen helyezkedett el, és 1929-ben bekövetkezett haláláig körjegyzőként dolgozott. Halála után özvegye gyermekeivel, a nyolcéves Gyulával, a hatéves Idával és az alig két éves Ilonával Keszthelyre költözött. Ott a Hanczók utcában vásároltak házat *Kövesdi Ferenc* anyagi támogatásával, és a mernyei vállalkozások jövedelméből éltek.

Tumbász Gyula 1927-ben a mesztegyői községi elemi népiskolában kezdte, majd 1929-től Keszthelyen folytatta alapfokú tanulmányait. A középiskola nyolc osztályát szintén Keszthelyen, a premtreai gimnáziumban végezte el 1931 és 1939 között. Sikeres érettségi vizsgája után, 1939 szeptemberében beiratkozott a pécsi egyetem jogi karára. Ekkor özvegy édesanyja és két húga is Pécsre költözött, hogy együtt legyen a család. Pécssett, a bérbe adott keszthelyi ház jövedelméből béreltek lakást a Papnövelde utcában. A jogi egyetem nem vonzhatta eléggé a fiatalembert, mert az első év elvégzése után kihagyott néhány hónapot (ekkor egy falusi jegyzőségen dolgozott), és csak 1941 februárjában iratkozott be a harmadik félévre. Ennek elvégzése után, 1941 őszén, végleg szakított a jogi pályával és önként jelentkezett katonának. Döntését egyaránt befolyásolhatta tartalékos százados édesapjának példája, egy fiatal hadnagy barátjának rábeszélése, valamint az a körülmény, hogy 1941 nyarán Magyarország is belépett a Szovjetunió elleni háborúba.

Tumbász Gyula, mint karpaszományos honvéd 1941 őszén a IV. hadtest hadtestközvetlen alakulatai közé tartozó, Pécssett állomásozó IV. gépkocsizó vonatostálynál kezdte meg tényleges katonai szolgálatát. Esküdtételére 1941. november 10-én került sor a pécsi laktanyában. Miután alakulatát néhány hónap múlva mozgósították, Tumbász Gyula karpaszományos őrzető 1942. május 4-étől a IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop írnokaként teljesített harctéri szolgálatot a keleti hadszíntéren, a magyar 2. hadsereg hadművelési területén.

A IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop május 9-én rakodott ki Vorozsban, és május 11-től június 28-ig a Vorozsbával szomszédos faluban, Rjecsikben állomásozott. A június végi nagy német támadó hadművelet megindítása után lassan követték a harcoló alakulatokat. Július 3-tól 24-ig még Kurszktól keletre, Kolodnojában települtek, majd július 30-án érkeztek a Donhoz közeli fontos közlekedési csomópontra, Osztrogozsszkba. Miután a Korotojagnál augusztus elején kitört hídfőcsata során, az augusztus 7-ről 8-ra virradó éjszakan rendkívül súlyos szovjet bombatámadás érte Osztrogozsszokot, a IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop a IV/2. tábori kórházat követve egy, a csomóponttól távolabbi, kisebb, nyugalmasabb településre, Sztarij Humnába költözött. Október 26-án, ugyancsak a kórházzal együtt települtek át téli szálláshelyükre, Krasznojéra.

A harctéri szolgálata során mindvégig a IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop írnokaként tevékenykedő Tumbász Gyulát szeptember elején karpaszományos címetes tizedessé léptették elő. November 19-én Krasznojén sárgaságban betegedett meg, de nem vonult kórházba, mert az egységénél nem volt, aki átvegye a feladatait. November 23-án szakaszvezetővé való előléptetésre terjesztették fel, ám e rendfokozatot harctéri szolgálata alatt nem kapta meg. Egyetlen említésre méltó „*fégyverténye*” az volt, hogy gyógyulása után, az 1943. január 12-ei urivi áttörést követően, január 14-én sebesültszállító gépkocsivezetőként segített kimenteni a közeledő szovjet páncélosok elől a Prilepiben lévő segélyhelyen rekedt sebesülteket, orvosi műszereket és fegyvereket. Parancsnoka, *Dr. Barachy István* orvos hadnagy az ellenség előtt tanúsított bátor magatartásáért a Kiszűst Vitézségi Érem kitüntetésre terjesztette fel, és ismételtlen javasolta szakaszvezetővé való előléptetését.

Tumbász Gyula naplójának tanúsága szerint a IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop legénysége 1943. január 15-én kezdte meg a visszavonulást néhány, még üzemképes gépkocsival Nyikolajevkából. Január 20-tól február 6-ig Belgorodban, február 16-tól Baturinban, február 25-től pedig Csernyigovban tartózkodtak. Onnan március 6-án indultak tovább, majd Zsitomir érintésével március 10-én érkeztek meg Ovrucsba, ahol a következő hetekben újjászervezték és a környékbeli partizánok ellen is bevetették a IV. hadtest [popup title="csapategységeit" format="Default click" activate="click" close text="MNL ZML Tumbász Gyula fényképalbuma. Fényképek Ovrucsából, 1943 márciusából, köztük a partizántámadás következtében, 1943. március 22-én elesett Józsa Sándor címzetes szakaszvezető (Győr, 1913. február 21., anyja neve: Szűcs Piroksa, csapatteste: IV. gépkocsizó vonatostály) sírjáról, az ovrucsi magyar hősi temetőből. Józsa haláláról: Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár I. 31. M. kir. Honvédelmi Minisztérium 22. [veszteség] oszta ly irata i (a továbbiakban: HIM HL 22. v. oszt.) 745.025/1943.]. Innen, valamikor március második felében küldhették haza Tumbász Gyula és bajtársai azt az üzenetet, amely a A viszontlátás valóban hamarosan elkövetkezett. Az Ovrucsából április 24-én indított 4. vasúti szállítmánnyal érkeztek haza Magyarországra a IV/2. gépkocsizó vonatcsoport parancsnoksághoz tartozó alakulatok életben maradt katonái, köztük Tumbász Gyula és társai is. A hazaérkezőket május elején ünnepélyes fogadtatásban részesítették a pécsi pályaudvaron.

Tumbász Gyulát hazatérése után, 1943 nyarán karpaszományos szakaszvezetővé léptették elő, és – 1943. januári haditettéért – megkapta a Magyar Bronz Érdemkereszt hadiszalagon kitüntetését. Katonai szolgálatát feltehetőleg a pécsi IV. gépkocsizó vonatostálynál folytatta. 1943 őszén és 1944 februárja között elvégezte a 101. honvéd gépkocsizó tanezred tartalékos tiszti iskoláját, mely a fővároshoz közeli Tah községben működött. Az iskola befejezése után hadapród őrmesterré léptették elő. 1944 februárjában már ezzel a rendfokozattal szolgált egy Baján állomásozó csapategységénél, valószínűleg a IV. utászászlóaljnál.

1944 decemberének első napjaiban a IV. utászászlóalj utóvéd feladatokat látott el az előrenyomuló szovjet csapatokkal szemben, Somogy megye északnyugati területén. A szovjetek december 3-án Balatonkeresztúr térségében elérték a Balatont, és a Balatonmáriát kettészelő Nyugati övcsatorna keleti partjáig nyomultak előre. Balatonmárián e csatorna nyugati partján állt a Tumbász család 1920-as években épített villája, melyben ottrekedett özvegy Tumbász Lajosné a két lányával. Erről valahogy értesült a közelben – valószínűleg a Marcaliból Keszthelyre visszavonuló IV. utászászlóalj – szolgálatot teljesítő Tumbász Gyula hadapród őrmester, aki nyílt parancsot szerzett, és december 4-én a német–magyar védelmi vonalat Fenékpusztánál két katonájával átépítve, egy teherautóval indult a senki földjére, édesanyja és húgai kimenekítésére. A villához érve kérte szeretteit, hogy csomagolják össze a legszükségesebb holmijukat. Ekkor azonban akna, vagy tüzérségi gránát robbant mellette, mely mindkét lábát szétroncsolta (Ilona húga emlékei szerint térdtől leszakította). Bajtársai – édesanyja és Ida húga kíséretében – még visszazárlították a keszthelyi kórházba, ott azonban már nem tudtak rajta segíteni, aznap éjjel 11 órakor elvérzett. Az életének 24. évében elhunyt Tumbász Gyulát a keszthelyi Szent Miklós temetőben temették el, és sírját ma is ott gondozzák a rokonai.

Tumbász Gyula karpaszományos örvezetőként, az oroszországi Rjecsikben, 1942 júniusának elején kezdte vezetni a hagyatékában fennmaradt harctéri naplóját. Ekkor visszamenőleg írta le a frontra indulás napja, május 4-e óta eltelt hetek eseményeit. Kéziratának bevezető soraiban leszögezte, hogy soha nem vezetett volna naplót, ha nem jött volna közbe az „*orosz háború*,” mely őt is magával ragadta. Június 6-án és 7-én a napi történéseket rögzítette, majd július 5-e körül ismét visszatekintő feljegyzéseket készített. Július 6-tól augusztus végéig általában két-három naponta, az eseményekkel egyidejűleg, vagy közel egyidejűleg vezette naplóját, szeptemberben és októberben azonban csak öt-hat alkalommal vette kézbe, miközben szeptember 8-tól október 6-ig egyáltalán nem írt feljegyzéseket. 1942 novemberétől 1943 januárjának végéig átlagosan háromnaponta, míg februárban minden második napon vezette a naplót. Az utolsó hónapban, 1943 márciusában már csak öt bejegyzést készített, mert március 13-án betelt a fizete, és befejezte a naplójírást.

Tumbász Gyula különféle mellékletekkel is kiegészítette naplóját. Előszóval örökítette meg a helybeli civilektől hallott népdalok és szovjet-orosz katonai indulók szövegét. Tizenegy ilyen dal (köztük pl. a „*Volga, Volga, maty radnaja*”, a „*Katyusa*” vagy a régi szovjet himnusz, az „*Internacionálé*”) többé-kevésbé pontos, fonetikus leírás orosz szövegét (valamint három dal fordítását) mellékelte naplójához. Három, repülőik által ledobott, nyomtatott röplapot is megőrzött naplójában: egy-egy német és orosz nyelvű szovjet nyomtatványt, valamint a „*Miért harcol a magyar honvéd*” címet viselő, 1942 szeptemberétől terjesztett magyar honvédségi röplapot. Rajzon örökítette meg 1942 júliusában a Kolodnojében felállított sátrát és az ugyanott szabadba telepített írnoki „*irodáját*.” Térképvázlatot készített a májusban Rjecsikben települt magyar csapategységekről, és tíz vázlatos térképet rajzolt a IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop által – többségében az 1943. január-márciusi visszavonulás során – megtett útvonalról.

Tumbász Gyula naplójából kitűnik, hogy a 21 éves naplóról a IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop írnokaként a front harcselekményeitől távol, az arcvonal mögött 15–20 km-re települt oszlopparancsnokságon, egy-két ellenséges bombatámadástól eltekintve szinte gondtalanul vészelte át a harctéri szolgálat időszakát. Viszonylag kielégítő és kényelmes életkörülményei, eseménytelen mindennapjai jelentős mértékben különböztek az első vonalban küzdő, állandó életveszélyben forgó honvédekétől. A hazai háborús propaganda hatása alá került fiatalember idővel megbánta ugyan, hogy kalandvágyból, valószínűleg a kitüntetés reményében jelentkezett frontszolgálatra, ám világnézetét gyökeresen a harctéren tapasztaltak sem változtatták meg. Így pl. a háború áldozatairól – dacára annak, hogy sebesültszállítóknál szolgált – szinte mindvégig kívülről, közönyösen írt naplójában.

Tumbász Gyula harctéri naplóját erős forráskritikával kell kezelnünk, mind a hadiesemények, mind az arcvonal mögötti hétköznapiak bemutatása tekintetében. Tumbász a fronton, tőle távolabb zajló harcselekményekről kevés konkrétumot, annál több másodkézből származó, valótlan híresztelést vagy álhírt, illetve azokkal kapcsolatos, alaptalan következtetést jegyzett fel naplójában, minden megjegyzés vagy kritika nélkül. Ami a front mögötti mindennapi életet, saját személyes, közvetlen tapasztalatait illeti, a naplóról csupán néhány alkalommal tesz említést írnoki, szolgálati feladatairól, vagy szűkebb környezete, a IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop tényleges tevékenységéről, sokkal inkább a szolgálaton kívül történt eseményekkel és ivászatokkal, pihengetésekkel és szórakozásokkal, különösen az orosz lányokhoz fűződő szerelmi kalandokkal foglalkozik. Naplójában – az átélt ellenséges bombatámadások leírásán túl – túlnyomórészt csak alakulatának felvonulási és visszavonulási útvonaláról, valamint az 1942. augusztusi, Korotojak környéki hídfőcsaták sebesülteinek elszállításáról olvashatunk érdemi részleteket.

Tumbász Gyula naplóját – a fentiekre való tekintettel – a magántermészetű (evészetekre és ivászatokra, szórakozásra és nőügyekre vonatkozó), csekély történeti forrásértékkel rendelkező bejegyzések, valamint a frontról származó, valótlan híresztelések és alaptalan következtetések kihagyásával adjuk közre. A napló szövegének így fennmaradó, közérdeklődésre leginkább számot tartó mintegy kétharmadát modernizálva, a mai helyesírásnak megfelelően közöljük. A földrajzi- és személyneveket egységesítettük, az említett kihagyásokat és az esetleges kiegészítéseket szögletes zárójellel jeleztük, egyes naplórészletekhez pedig pontosító, értelmező, magyarázó jegyzeteket fűztünk.

Tumbász Gyula a doni frontról való hazatérése után, 1944-ben fotóalbumot állított össze a bajtársai által a IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop harctéri szolgálatáról készített fényképekből. A hagyatékában fennmaradt, feliratokkal, illetve képaláírásokkal ellátott fotóalbum közel 90 darab – ismeretlen katonatársai(i) által készített – amatőr-felvételt tartalmaz az 1941. novemberi eskütételtől az 1943. májusi pécsi fogadattáig. Képmelléleteinket ebből az albumból válogattuk.

Forrás

Tumbász Gyula karpaszományos tizedes harctéri naplója,

1942. május 4. – 1943. március 13.

(részletek)

[...] Soha nem vezettem volna naplót, ha nem jött volna közbe az orosz háború, amely engem is magával ragadott. Édesanyám sírt, mikor megtudta, hogy a frontra indulok között én is ott vagyok. Az ő anyai szíve megérezte, hogy ez nem kirándulás; sajnos én csak később jöttem rá. Gondtalan voltam. Anyám jómodja megengedte azt, hogy 20 éves koromig szabadon, gondtalanul élhettem. Még az utolsó estét is az egyik bárban töltöttem el egyik hadnagy barátommal. Ezt nagyon bánom. Figyelmetlenség és szívtelenség volt elmenni hazulról.

Néhány napi lázas készülődés és berakodás után 1942. május hó 4-én délután öt óraker, zuhogó esőben indult el vonatunk Oroszország messzi, ismeretlen vidékeire. A búcsúzkodás fájó volt. Itt döböntem rá először, hogy hova is megyek én. Elszakadni szüleimtől, barátaimtól, hazámtól, távol lenni, küzdeni egy idegen eszméért, melynek valódi értelmét nem is érthettem meg, küzdeni egy baráti népért, segíteni őt hozzám, melynek kimenetelét senki sem tudja, csak azt, hogy millió és millió ember saját vérével van az út – mely a kifejlődéshez vezet – átitatva. Minderre egy pillanat alatt eszméltem rá. Ismeretlen messzeségbe mentünk, és senki sem tudta közülünk, hogy valaha viszontlátjuk-e még Magyarországot.

Útvonalunk a következő volt: [...] Sárd – Dombóvár – Székesfehérvár – Komárom – Érsekújvár – Galánta. Itt léptük át reggel, 6-án a magyar határt. Innen már szlovák területen folytattuk utunkat. Trencsén – Zsolna (átmentünk a cseh protektorátus területére) – Oderberg (szétfőtt cseh kiserődök sorakoztak a vasútvonalak mellett) – Radom – Deblin (láttuk a régi világháború súlyos harcainak színhelyét és a régi várat) – Minszk – Gomel – Kaminovpodolszkij – Vorozsba.

[Május] 9-én reggel 5 óraker rakodtunk ki Vorozsban, és az állomás közelében lévő silóban települtünk. Megtekintettük a silót; elég szép építkezés. Az egész fából van és palával van burkolva. Van két hatalmas tornya, az egyikben német légvédelmi figyelők vannak. Odaérkezésünk előtt való nap bombázta meg egy orosz Rata.

Útközben Kaminesben, amikor kávé akartunk felvenni, negyedmagammal lemaradtam a vonatról. A kávé azért kellett, mert az összes kutak tifuszosak voltak. Szerelvénnyünket csak Radom után értük el. Közben egy tűzészállítmánnyal utaztunk, amelynek egyik lőszeres kocsija kigyulladt. A tüzet, mikor a vonat a nyílt pályán megállt, sikerült eloltani. Elég veszélyes volt a helyzet, de szerencsére különösebb baj nem történt. Hallottuk azt is, hogy a környéken partizánok garázdálkodnak, azonban mi nem láttunk egyet sem. A háború nyomait itt is, ott is tapasztaltuk. Hol egy szétfőtt páncélvonat, hol pedig egy-egy teljesen szétbombázott lőszer-vonat hevert a sín mellett. A németek itt óriási munkát végeztek. Pár hónap alatt az összes elpusztított vasúti műtárgyakat helyreállították. Különösen láttuk ezt Gomelnél. Maga a város teljesen romhalmaz volt, de a vasúti vashídnak a robbantás által összetépett darabjai felett már a német technikát hirdető gyönyörű vashíd állt.

Vorozsban csak két napig maradtunk. Parancsnokunknak sikerült kivinni azt, hogy egy szomszédos faluba települjünk át. Rjecski a neve, lakosainak száma 12 ezer. A faluban még nem volt katonaság. A lakosság barátságosan fogadott bennünket. Különösen a nők. Ezek az ukrán nők alacsonyok, és erősen látszik rajtuk a mongol típus. A magyar leányok után nagyon idegenszerűen hatottak az ukrán bárisnyák. Itt aránylag jól éltünk. Szórakoztunk is. Vasárnapként az iskola előtt – itt volt a telephelyünk – összegyűlt a falusi fiatalság, és nemzeti táncokkal szórakoztattak bennünket. [...]

Egyik este [...] riadóztatták az oszlopunkat. A tőlünk nem messze lévő községben, Tetkinoban kb. 3–4000 partizán megtámadta az ott állomásozó bajai utászszázalókat. A meglepő támadás után, melyben 160 magyar katona halt meg, elfoglalták a várost. A városban lévő, kb. 160 000 emberre való élelmiszerkészletet elpusztították. [...] Következő nap a IV. gépvontatású tűzérosztály érkezett hozzánk. Putyivból menekültek, mert őket is megtámadták a partizánok. Most itt települnek le nálunk. Felállították a nehéz ütegeket, és mi is vártuk a támadást, ami azonban csak nem akart jönni.

Közben híre jött, hogy tőlünk két km-re egy kis faluban partizánszervezkedés folyik. Alezredesünk azonnal gépkocsira rakta az embereket, és elmentek partizánvadászatra. Az eredmény szörnyű leégés volt, mert egyetlen egyet sem tudtak fogni. A dolog természetes is volt, mert olyan nagy garral indultak útnak, hogy az alatt az idő alatt minden partizán nyugodtan elmenekülhetett.

Azután már gyorsan peregetek az események. Vorozsban leszállott öt ejtőernyős. Egyiknek leugrásnál eltört a lába. Ezt el is fogták, azalatt a másik négy felrobbantotta a vasútvonalat. Minden éjjel mentek el fölöttünk ellenséges repülőgépek, de már annyira megszoktuk őket, hogy fel sem vesszük. Fatér zászlós Kurszkba ment postáért, közben megbombázták a vonatot. Egyedül csak a parancsnokunk fél nagyon a partizánoktól. Érhető is.

Június 6. Ma volt az első tábori misénk, és megkaptuk hazulról az első postát. Két ilyen nagy öröm szinte sok is volt egy napra. Ezért aztán este olyan kitűnő vacsorát csináltunk, hogy a vodka csak úgy csúszott le mellé.

Június 7. Az a hír járja nálunk, hogy rövidesen otthagyjuk Rjcskit, és Kurszkba megyünk. Nagyon jó lenne. Ott van mozi, nagyváros, és jól el tudnánk szórakozni. [...] Egyik nap én is elmentem partizánvadászatra, de nem volt köszönet benne. Annyira elfáradtam, hogy alig tudtam hazajönni. [...]

Június 28-án, vasárnap reggel indultunk el. Az eső megint esett, úgy, hogy félf volt, hogy beragadunk az úton. Szumi felé azonban elállt. Szumi egész szép város, csak nagy a szegénység. Egy fél óráig álltunk ott, aztán továbbmentünk. Délután 2 órakor értünk be Szudzszára. Ott a temetőbe települtünk le. Lehetett már hallani az ágyúdörgést a frontról. Úgy volt, hogy másnap továbbmegyünk, de esett az eső, és ilyenkor Oroszországban még kocsival sem lehet közlekedni, nem hogy autóval mehettünk volna. Így megnézegettem az oroszok által feldúlt kriptákat, délután pedig elmentem sétálni. [...]

Következő nap annyira felszáradt a sár, hogy továbbmehettünk Lubimovkába. Itt egy cukorgyárban települtünk. Ez a hely nekem egyáltalán nem tetszett. Négy napig voltunk itt. Egyik nap a felvételező kocsival bementem Kurszkba. Szép nagy város, de nagyon össze van bombázva. Először a németek, most pedig, mióta elfoglalták, minden éjjel meglátogatják az orosz repülőket. Életemben nem láttam annyi repülőgépet, mint itt. Közeli van a front, és innen mennek bombázni. Viszik az ajándékcsoomagokat Sztálinnak.

Bár úgy volt, hogy ebbe a városba jövünk, azonban ez a terv megváltozott. Nehogy gépkocsiparkunk egy bombatámadás miatt tönkremenjen, mielőtt még komolyan be lennénk vetve, Kurszktól keletre 30 km-re, Kolodnoje nevű faluba telepítették bennünket. Ez a falu még tavasszal orosz kézen volt. Egész éjjel zúgnak felettünk a repülőgépek. Első éjjel bombatámadás is volt. Nem valószínű, hogy nekünk szólt, mert 15 km-re tőlünk vágódtak be a bombák. Én olyan jól aludtam, hogy a támadásra fel sem ébredtem. Most itt vagyunk, és aránylag jól érzem magam. Közben a front ismét előbbre ment, és így valószínű, hogy mi is nemsokára, kb. két hét múlva előbbre megyünk.

Július 6. Ma végre kisütött a nap. Ez az egyik öröm, a másik pedig az, hogy kaptam hazulról csomagot és hét levelet. [...] Ma éjjel gyönyörű tűzijátékban volt részünk. Harminc repülőgép egymás után bombázta Kurszkot. ½ 9 órakor kezdődött, és ½ 11-ig tartott. Jól kikészítették a várost. Mi innen figyeltük az eseményeket. Különleges bűgása van az orosz gépeknek, már messziről meg lehet őket ismerni. Én egyáltalán nem voltam izgatott, de voltak, akik az egész éjjelt az árokban töltötték.

Érdekes felfedezést tettem: bár itt a bolsevizmus uralkodott, még sincs olyan ház, ahol ne lenne szentkép. Ezek nagyon régi és nagyon díszes, legtöbbször aranyozott képek, melyekhez az oroszok nagyon ragaszkodnak. Próbáltam venni, de nem akarták eladni. Pedig ez igazán egy nagyon szép orosz emlék lenne.

Július 9. Mióta itt vagyunk, nem múlt el egyetlenegy éjszaka sem anélkül, hogy ne bombázták volna Kurszkot az oroszok. A múlt éjjel felrobbantották a lőszerraktárt. A németek három orosz gépet lelőttek.

Délután elmentünk a mellettünk lévő folyóba fürdeni. Kitűnő volt. A folyó szélessége kb. 80–100 méter, és nagyon mély. Nagyszerű strandolási lehetőség. A szerelőszlop ma itt hagyott bennünket, és betelepült Kurszkba. Nem hiszem, hogy nyugodt éjszakáik lesznek. Olyan borzasztóan tűz a nap, hogy nem bírok írni. Most köszöntött be az orosz nyár. Délután fürdeni megyek, mert másképp nem bírom ki ezt a hőséget.

A délutáni fürdés szomorú volt. Egyik emberünk majdnem belefulladt. Sikerült kimenteni. Alig, hogy eljöttünk hazafelé, egy trékatona bele isfulladt, pedig jól tudott úszni. Valószínűleg szívögörcsöt kapott. Az eredmény az, hogy senki sem mehet fürdeni.

Július 11. Az éjjel riadó volt. Minket kerestek az orosz repülőket, de olyan jól vagyunk álcázva, hogy nem találtak bennünket. A sátram felett annyira világított a jelző bomba, amit ejtőernyővel eresztenek le, hogy fényénél kényelmesen olvashattam volna. De ilyenkor más gondja is van az embernek, mint olvasni.

Július 19. Egy hétig azért nem írtam semmit, mert csak rosszat írhattam volna. [...] Az oroszok valamiért nagyon megharagudhattak, mert [július 16-án éjjel] egy csomó repülőgéppel Kurszk fölé repültek, és ott olyan tűzijátékokat és díszkivilágítást csináltak, hogy mi innen – 25 km-re Kurszktól – beleborzongtunk. Mászt nem lehetett látni, mint a becsapódásokat és az elhárító ágyúk lövedékeit, melyek egész tűzfüggőnyt bocsátottak a világító bombáktól amúgy is nappali fénybe borított városra. Én kifutottam a kert végébe, és onnét figyeltük az eseményeket. A fényszóróknak néha sikerült egy-egy gépet megvilágítani, de azok, úgy látszik, nem ijedtek meg ettől, mert nyugodtan ereszték le bombáikat, bár erősen lőtték őket. Érdekes az is, hogy az orosz repülőgépek ki vannak világítva. Egyik elkésett repülőgép épp a fejünk fölött eresztett le egy bombát (azt hiszem, tisztán véletlenségből). Már a levegőben hallottuk a sípoló hangot, amely egyre erősödött. Kényelmetlen érzés volt. Lelapultunk egészen a földre, amennyire lehetett. Legnagyobb csodálkozásomra a sípolás után csak tompa puffanás hallatszott, mert a bomba nem robbant fel. Ez volt a szerencsénk. [...]

Július 21. Tegnap olyasféle hírt hallottam, hogy Osztrogozsszkba megyünk. Ez egy kb. hatvanezer lakosú város a Don mellett. Most esett el, így valószínűleg jól nézhet ki. Különbben az éjjel megint volt valami kis harci tevékenység, de olyan csekély, hogy még felkelni sem tartottam érdemesnek. Az egész menetelből ma annyi látszik, hogy nagy a készülődés. Kaptam hazulról csomagot, ez a második. Írták, hogy még küldtek – talán majd megkapom.

Kilakoltattak az eddigi irodahelyiségemből, mely egy szabványos sebesültszállító gépkocsi volt, mert annak el kellett menni szállítani. Fogtam a ládámat, és egy eléggé árnyas helyen, a szabad ég alatt állítottam fel öt cövekre. Napsütésben nagyon megfelel, de mi lesz, ha beborul, és esni fog az eső; talán nem leszek itt?

Július 23. Ma délután kaptuk meg a menetparancsot, hogy itt hagyjuk ezt a falut, és megyünk Osztrogozsszkba. Az utat három nap alatt kell megtenni. A távolság csak 260 km, de az utak olyan rosszak, hogy nem lehet 5–10 km-nél gyorsabban menni.

Július 24. Ma 4 órakor volt ébresztő. Gyors felpakolás után 7 órakor indultunk el Kolodnojeből. A lakosság megsiratott bennünket. Most mentünk először olyan területen, ahonnan csak pár napja vonult ki az orosz. Látszik is ez mindenütt. Az utakat most csinálják. Nagy az aknaveszély is. Sztarij Oszkoltól nyugatra települtünk az első nap, egy gyárépületbe, mely eléggé szét van rombolva. A folyó parján rengeteg orosz lőszerrel találtunk. El is raktam egy pár darabot, jó lesz emlékeknek. [...]

Július 26. Ma tovább kellett volna mennünk, de az eső miatt nem tudunk szemrevételezni elment Osztrogozsszkba. [...]

Július 28. Ma mégis elindultunk. Sztarij Oszkol – Rogovoje – Gorsecsnoje – Kulevka – Szinyije Lipjagi – Kraszno Lipje. Ide délután 3 órakor érkezünk, borzalmas úton. A friss harcok jeleit mindenütt láthattuk. Porig lerombolt faluk. Egy nagy mezőn szanaszét nagy tömeg harckocsi. Nagy tankcsata lehetett itt. Kraszno Lipjén felvertem a sátramot, és az éjjel egy jót aludtam.

Július 29. 7 órakor indultunk el. Repjevka – Ukolovo Lesznoje – Osztrogozsszk útvonalon át, délután 3 órakor érkezünk meg Sztjojanov Blaszknyijbe, egy gyümölcsösbe. Mi később értünk be, mert az úton le kellett állni, és így, alig, hogy befutott az autónk, rögtön azt a parancsot kaptuk, hogy a kórház átvessz bennünket, és indulunk vissza Osztrogozsszkba. Ennek nagyon örültem.

4 órakor már bent is voltunk a városban, és egy parkban települtünk. Az egész város csupa rom. Mellettünk egy mozi és egy kórház van, illetve csak volt, mert téglarakáson és egy pár ágyon kívül semmit sem lehet látni. A város ki van fosztva. Ide a front 15 km-re van, de mégis nyugodtabban élünk, mint mikor Kurszk mellett voltunk.

Július 30. A mai nap semmi különös nem történt. Pihentünk.

Július 31. A németek teljesen kimennek a városból. [...] Ma délután újra felpakoltunk, és átköltöztünk a Dresdener Strasse 36. szám alá. Ez egy helyes kis épület. Kényelmes ágyakban alszunk. Szembe velünk van a kórház. Hárman vagyunk egy szobában, **Barinkay**, és én. **Kényelmesen berendezkedtünk.** [...]

Augusztus 2. Ma vasárnap van. Reggel négykor keltünk, és az oszlop a tábori kórház 300 betegét szállította Nyikolajevkába. Csak néhányan maradtunk itthon. [...]

Augusztus 6. Csomagot még mindig nem kaptam. Ezzel szemben rendkívül érdekes dolog történt. Osztrogozsszk 16 km-re van a Dontól, ahol az orosz vonal van. Ma az oroszok áttörték a frontot. Még délután sem tudtunk mi erről semmit. Egy hadnagy jött, és megkérdezte, hogy még nem kaptuk meg a visszavonulási parancsot? Ő már úgy menekült. Lett erre nagy riadó. Minket is azonnal riadóztattak. A tűzéréség a város szélén állásba vonult. Szerencsére éppen beérkezett az egyik hadosztály három gyalogezreddel, és ezeket mindjárt ellentámadással bedobták. Este még az állomás közelében lévő lőszer kigyulladt, és hatalmas tűzével még csak fokozta a riadalmat. [...]

Augusztus 9. Ma van pontosan három hónapja, hogy itt vagyunk Oroszországban. Szinte csoda, hogy élek. Tegnapelőtt éjjel egész Osztrogozsszkoz elpusztították az orosz repülőket. Olyan borzalmas éjszaka volt, hogy leírni sem lehet. 7-én, pénteken 1/2 10-kor kezdődött este, és reggel 1/2 3-kor ért véget. Már egészen besötétedett, mikor egy gép húzott el felettünk. Még akkor nem ismertük, hogy milyen egy légitámadás, és nyugodtan nevetgeltünk és beszélgettünk. Egy perc múlva hallottunk is távol két becsapódást. Fejünk felett ismét motorzúgás hallatszott, és abban a pillanatban elszabadult a pokol. Egy rakéta gyulladt ki, azután ismét kettő, éppen fölöttünk. Már körülöttünk sípolt a levegő a bombáktól, és a következő pillanatban tíz óriási dörögés rázta meg házuunkat, és döntötte össze a berendezést. Azoknak volt jó, akik mindjárt az árokba szaladtak. Mi azonban az udvaron, a ház falánál feküdtünk. Mikor ismét egy sorozat ideért, az ablakaink mind a nyakunk közé estek. Elhagytuk gyorsan ezt a helyet, és az utca felé, ahol a volt mellettünk, odaszaladtunk. Alig vágtuk le magunkat a földre, ijesztő vijjgással ismét jöttek a bombák. Olyan erős volt a sívítás, hogy azt hittem, azonnal végünk van. Ez volt a legborzasztóbb, mikor tudtuk, hogy jön, esik a bomba, és nem tehetünk ellene semmit. A városban majd egy hadosztály katonaság volt, de egyetlen egy légvédelmi ágyú sem szólalt meg. Becsapódás! Egy pillanatig nem éreztünk semmit, tudónkból sípolva szaladt ki a levegő, föld esett ránk, és a légnyomás odaszorított bennünket a földre. A mellettünk lévő törzs benzinhordóit találta el. Fél perc múlva már tompa puffanással robbantak fel a benzinhordók, meggyulladt a ház és két gépkocsi. A törzs azonnal menekült. A város már hat helyen égett. Jött a következő hullám, ismét hatalmas detonáció rezgettette meg a levegőt: a tőlünk 500 m-re lévő lőszerraktár repült a levegőbe. Ötszáz méteres lángcsóvák vágtak az ég felé, oly fénnel, hogy a támadó repülőgépeket is lehetett látni. Hatalmas angol és amerikai bombázógépek voltak. Most egy kis szünet következett. Ezalatt a házból kihordtunk mindenünket, amit tudtunk. A városból mindenki menekült. Az autók állandóan hordták a sebesülteket. Már majdnem mindenki kivonult, csak mi maradtunk bent, bár a mi embereink közül is sokan, főképp a gyengébb idegzetűek, elmentek.

Egy félórát tartott a csend, mely alatt csak az égő lőszer robbanásait lehetett hallani, és a repeszdarabok sípólását, és azután ismét elkezdődött a tánc. Ismét egy rakéta. Megint felettünk, de szerencsésen szétlőtték. Ennek tulajdonítható az, hogy a bombák, amelyek már kétségtelenül bennünket és a kórházat kerestek, mellénk estek és nem találtak. Végre ez, a végtelennek tűnő óra is elmúlt. Éjjel után egy óra volt, és lassan kezdett kivilágosodni. De már annyira merészek voltak, hogy harmadszorra is visszajöttek. Újra betöltötte a léget a nehéz motorok dübörgése és az éles csattanások. Végre 1/2 3-kor porosan, piszkosan kimászhattunk az árokból. Teljesen kivilágosodott. A város egy romhalmaz. Két kisebb sebesülés történt csak nálunk. Hála Istennek! Ez az éjszaka örökké emlékezetes lesz számomra. Az Isten menten meg mindenkit tőle.

Alig aludtunk pár órát, a kórházban felgyülemlt sok száz sebesültet kellett elszállítani. Néhányan maradtunk otthon csak. A város lakossága ezrével menekült ki. Délelőtt ismét jöttek az orosz gépek, de a sebteben odahozott légvédelmi tüzérség elűzte őket. Este mi is otthagytuk a várost. 17 km-re tőle, Sztarij Humnaba települtünk. Csendes kis falu. Talán itt nem lesz semmi baj.

[Augusztus] 12. Egy hete folynak már a harcok. [...] A sebesült katonák különösen a Sztálin-organára panaszkodnak. Ez a legborzalmasabb fegyver, előle nincs menekülés. Hiába van 50 000 foglyunk már eddig, hiába szorítjuk át ezeket a féelmes, vakmerő, szinte nem is emberre hasonlító alakokat – melyek azért a legmodernebb önműködő fegyverekkel vannak ellátva – nappal a folyón, éjjel ismét átjön egy csomó, és ismét kezdődik az öldöklés. Ha ez így tart tovább, nem bírjuk szállítani a sebesülteket. [...]

Augusztus 20. Egy hete már nem írtam semmit, de nem csoda, mert annyi dolgom volt, hogy még aludni sem tudtam. Egy héten keresztül csak napi három órát aludtunk, a többi idő alatt állandóan szállítottunk. Közben az orosz ismét átjött a Donon, és most a német bajtársakat söpri el a Sztálin-orgona. Őnék is nagyon nagyok a veszteségeik, és azon csodálkoztak, hogy eddig is, hogy tudott ellenállni a magyar hadsereg az óriási orosz nyomásnak. Ma hallottuk a hírt, hogy Horthy István lezuhant gépével és elégett. Nagyon megrendített bennünket. Itt volt a Nyikolajevkán lévő repülőtéren, és bizony elég sokszor elbeszélgetett embereinkkel. Most őt is elérte a katonasors. Szent István napja a mai. Otthon ünnepre készültek, és gyászolnunk kell most...! [...]

Szeptember 4. Telephelyünkön az utat javítja egy zsidó munkásszázad. Nyomorúságosan néznek ki. A fele már meghalt, és az ittlévők is minden nap pusztulnak. Ez az ő sorsuk. Egy sem fog belőlük hazamenni. Ma rengeteg hadifoglyot is kísérték el. [...] A foglyok kiéhezettek, kimerültek és teljesen le vannak rongyolódva. Ma megjött házigazdánkunk a fia is. Három éve nem látták már. Átszökött, és a magyar parancsnokság hazaengedte. Van most nagy öröm nálunk. [...]

Szeptember 8. Ma Kisasszony napja van. Beköszöntött az orosz ősz. Egyszerre hideg lett. Esett az eső, és az egész vidékre sűrű köd ereszkedett, úgy, hogy reggel egy méternyire sem lehetett látni. Ilyenkor nálunk még nyár van, a vénasszonyok nyara. Itt pedig a sárguló lombok alatt a korán jövő ősz kietlen sivársága, mely ránehezedik az emberek lelkére. A legénység lelke mélyen állandóan az otthon képe lebeg; csodálkozik nem lehet rajta, nincs egy sem, akinek ne lenne hozzátartozója, akit már nagyon szeretne viszontlátni. Ebből a fásultságból még a be-bejövögető Ratak sem tudják felrázni. Gépiesen tesznek mindent a frontkatona kötelességével. Egymást biztatjuk, hogy rövidesen hazamegyünk. [...]

Október 6. Ma van az aradi vértanú napja. Egy hónapja már, hogy naplomba semmit sem írtam. Most megpróbálom röviden összefoglalni, hogy mi is történt. Szeptember 10-én az orosz megint tehermentesítő támadást kezdett. Egy hétig tartó borzalmas küzdelemben sikerült visszanyomni őket a Don tülso oldalára. [...] Ezekben a napokban nekünk sem volt megállásunk, a kocsikkal a vonalakban járkáltunk. Az orosz tüzérség azonban vagy rövidet, vagy hosszabbat lött. Baj így nem is történt. Repülők ritkábban járnak. Különbösen az egész hónap a hazamenetel tárgyalásával telt el. Mindenki unja már a kint létet. Szeretnének hazamenni. Állandóan keringtek a hírek. Jók, rosszak. Azonban mindenki erősen hisz a hazamenetelben. Erre vallanak a tények is. Mindenki megcsinálta már a téli állást, csak mi nem. Az olaszok állandóan vonulnak fel. Mindegyik el van látva téli ruhával. Mi nem kaptunk ezt sem. [...]

Október 25. Ma kaptuk meg a hírt, hogy eddigi kényelmes életünknek vége. Itt kell hagynunk ezt a kedves kis falut. Már egészen megszoktuk, és bizony fájó szívvel költözök el. Új helyünk Krasznoje. Néhány kilométerrel közelebb van a fronthoz. Ez azonban sem nagy baj. Legnagyobb hiba az, hogy nincs egy rendes lakás, amelyikbe be tudnánk költözni.

Október 26. Ma felpakoltunk. Nagy sóhajtozások közepette, mert nehezen akarjuk itt hagyni ezt a falut, de hát parancs, az parancs. Utolsó este még nagy ultipartit csináltam a testvér sebesültszállítókkal. Megkopsztottam őket egy kicsit. A délután folyamán elbúcsúztunk derék oroszainktól, akik bizony könnyes szemmel búcsúztak el tőlünk. Vodkaival is kínáltak, de nem fogadtuk el. Megérkeztünk Krasznojéba, és bizony lakást sem találtunk. Nyomorúságos putrik vannak csak itt, és mindegyikben nyüzsgő az élődi. Ennek hallatára a hideg futkosott a hátamon. Végre helyet szorítottunk magunknak [az] egyik házban, ahol már előbb is laktak katonák, és így biztatóbb volt valamivel. Öten aludtunk itt (az iroda és a gh.) egy kicsike helyen, úgy összeszorulva, mint a heringek.

Október 27. Ma reggel aztán nekiálltunk lakást keresni. Találtunk egy aránylag tiszta és némileg megfelelő szobát. A délelőtt a rendezkedéssel telt el. Sikerült is valamennyire lakályossá tenni. [...]

November 1. Ma, Mindenszentek napján, délelőtt misén voltunk. Délután az emberek dolgoztak. Már egy hónapja építik a téli állást, de csak nem akar elkészülni. Pedig nekünk is azért kellett idejönni, hogy gyorsabban menjen a munka. Mindenfelé, amerre csak megyünk, 100 km szélességben téli állás és védelmi berendezéseket építenek. [...]

November 4. Ma van pontosan hat hónapja, hogy elindultunk Oroszországba. Bizony akkor másképp képzeltük el ezt a hadjáratot; díszfelvonulásnak gondoltuk, és az ellenkezője lett. Én magam is örültem, hogy kijöhettek, most pedig hazamennék azonnal. Sajnos a sok hír a hazamenetelről mind kacsnak bizonyult. Még mindig itt vagyunk, és egyre kevesebb a remény, hogy az idén hazakerülünk. Talán Isten megsegít bennünket. Kiegyeznék még úgy is, hogy a karácsonyt otthon tölthessem már.

November 5. Az idő ma esőre fordult. Csúszósak az utak, autóval egyáltalán nem lehet menni. Még postára sem tudunk járni, és így még az az örömünk sincs meg, hogy hazai leveleket olvashassunk. Három óraker már sötét van. Lassan telnek a napok. Ócska kis petróleumlámpa fényénél üldögélünk most hallgatagon, a többiek bús cigarettáznak, én írok. Lassan elérkezik a hét óra, és jó gyerekekhez illően lefekszem én is. Aludni próbálunk, ha az egerek hagynak bennünket.

November 7. Tegnap beköszöntött a tél. Egész nap esett a hó, fújt a szél. Ítéletidő volt. Ma már csendes minden, de -22 °C hideg van. Még a házból sem merünk kimenni. Szokatlan az ilyen hirtelen jött hideg. Meleg ruhánk sincsen; úgy látszik, ez nem is kell a katonának. Azt gondolják talán odahaza, hogy mi olyan fenyegetések vagyunk, akik ingben is tudunk harcolni?! A kocsijaink is tönkrementek. Kettőt le kellett már adnunk, négy emberünk kórházban van. Ha így folytatódik, teljesen elfogyunk. Az Isten sem akar rajtunk megkönyörülni. [...]

November 18. Ma már teljesen lemondtam a hazamenetről. Bele is nyugodnék mindenbe, ha nem kellene attól félni, hogy offenzívát kezd az orosz, és akkor nekünk végünk. Mozogni nem tudunk a hó és a fagy miatt. Sokat szenvedünk a hidegtől, viszont szemben velünk szibériai lövészezek vannak. Jó kilátás. Tegnapelőtt a mieink nagy tüzérségi tüzet adtak, valószínűleg a másik oldal erődítményeit verették. Téli állásaink, melyeket már két hónapja építünk, még mindig nem készültek el. Talán nem is fog[na]k. Most már az is jó volna, ha hátrább vinnének bennünket nyugodtabb helyre, de még erre sem számíthatunk.

November 19. Megbetegedtem. Már pár nap óta semmi étvágyam nem volt, de azt hittem, hogy csak gyomorrontás az egész. Ma reggel egy parancsot vittem át a hadnagy úrnak, ő rögtön észrevette betegségemet, és azonnal kórházba utalt. A leggyakoribb frontbetegséget, a sárgaságot kaptam meg. A kórházi vizsgálat eredménye az volt, hogy be kell feküdnöm. Mivel semmi kedvem nem volt a kórházba bemenni, megkértem őket arra, hogy engedjék meg, hogy a mi körletünkben maradhassak. Parancsnok úr fog kezelni, bár a kórház állományában leszek, és a diétát is onnan fogom kapni. Azt mondják, hogy kb. három hétig fog tartani a betegségem.

November 21. Állapotom változatlan. Már három cukorinjekciót kaptam. Sajnos feküdni nem tudok. Van munkám is az irodában, amit el kell végezni. Különben sincs kedvem feküdni, mert a tétlenség untat, állandóan otthon jár az eszem. A munkámat senki más nem tudja elvégezni, mert nem ismerik. Én meg már hat hónapja jól beledolgoztam magamat. Azért is nem feküdtem be, mert nélkülözhetetlen vagyok.

November 23. Fel lettem terjesztve szakaszvezetővé nagyon jó minősítéssel. Talán előléptet a hadtestvonat parancsnokság. Szeretném, mert akkor nem maradnék le a többiekkel semmiben sem. Ismét kaptam cukorinjekciót, alig bírom emelni a karomat. Hazulról sok cukrot kaptam, ez most kapóra jött, mert ezzel élek. A diétám is nagyon jó. Minden étkezésre kapok kompótot.

November 27. Kezdek jobban lenni. Talán nem is tart sokáig ez a betegség. Két nap óta itéletidő van itt. Olyan szélvihar, hogy a házunkat is majdnem elviszi. Most jött a telefonértesítés, hogy egyik kocsink sebesültszállításból hazafelé jövet a nagy hóvihárban, rossz látási viszonyok között letért az útról, árokba esett és féltengelytörést kapott. Egyik ember megsérült. Eddig is történtek hasonló esetek, de most a nagy hideg és hófúvásban szerelő kocsinkkal nem tudunk érte menni. A vezetők bementek egy faluba, így legalább nem fagynak meg. Talán ha jobb lesz az idő, el tudjuk hozni a sérült kocsit.

November 30. Tegnap riadókézsültségbe helyeztek bennünket. Az ok az volt, hogy orosz offenzívával kellett számolni. Bár mi most a vonal mögött vagyunk, mégis számolnunk kell az orosz sít csapatok támadásával, amelyek bizony néhányszor egészen észrevétlenül is át tudtak jönni a vonalon. Helyzetünk egy csöppet sem rózsás. Négy kocsink van valahol elakadva a hóvihárban, amely már ötödik napja tart. Lassan alig lesz kocsink, amelyek üzemképes. Oda jutunk, hogy ha elvonulási parancsot kapnánk, nem tudnánk elmenni, mert nem lesz mivel. Tegnapelőtt hadbírói vizsgálat volt nálunk névtelen feljelentésre, azonban semmi szabálytalanságot nem találtak. [...]

December 7. [...] Ez a nap örömmünnepe volt oszlopunknak. Elkészült a két téli garázs, vagy, ahogy mi elneveztük, a „*Kolhaus*,” illetve „*Kinhaus*.” Négy hónapi keserves munkánkba került. Miatta nyolc emberünk ment kórházba. Nem igaz, hogy a munkásszázadok többet dolgoztak, mint mi. Két hatalmas épület, melybe kb. 30 autó fér bele. Kemencével, fűtőcsövekkel van alulról fűtve. Akkor kemencék, hogy egy teherautó fát egyszerre bele lehet rakni. Sajnos azonban nem melegít. Ha igazságos akarok lenni, akkor bizony napsütésben kint melegebb van. Erről mi nem tehetünk. Cs. ezredes csinálta a terveket, mi nem változtathattunk rajta. Ha ilyen előrelátó a többi vezetőnk is, akkor nem sok jövőt jósolok a magyar hadseregnek. [...]

December 26. Túl vagyunk az ünnepeken. A szentestén meggyújtottuk szobánkban a karácsonyfa gyertyáit, és ketten Pistával elénekeltük a „*Mennyből az angyalt*”. Mindketten könnyeztünk. Az idő engedett egy kicsit. Este 7 órakor mentünk fel éjféli misére. Lehajtott fejfel baktattunk a csikorgó hóban, fel a templomhoz. Misén mindnyájan áldoztunk. Egyetemes feloldozást kaptunk. Közben kint dörögtek az ágyuk. Egészen békés nem volt a karácsonyunk. Az orosz most nem támadott. Csak a megszokott esti sorozatot adta le Katjusájuk. Ezen az éjszakán nem tudtam aludni. Mindig haza kellett gondolnom. [...]

1943. január 1. Ezt is meg kellett érni. Mikor kijöttem, nem gondoltam, hogy itt töltöm el. Nem számít semmit. Hiba egy szál sem. Ami elmúlt, elmúlt, az újszendő talán meghozza a megváltást számunkra. A Szilveszter este megint csak nagy ivással volt egybekötve. Minden ember kapott egy literrel, és így nagyszerűen elszórakoztunk. Petiéknél voltunk, ott énekelgettünk. A lányok is ott voltak. Ejjélkor nagy csokolózással köszöntöttünk egymásnak „*Dobre novij godot* .” [...]

Január 13. Ma bent voltam Osztrogozsszokban. [...] A frontról aggasztó hírek jönnek. Az előttünk lévő orosz hadosztályokat leváltották, és helyükre szibériai elit csapatokat hoztak. Ezek megkezdtek a támadást. Sebesültek az nagyon sok van. Az első rohamokat eddig még sikerült visszaverni. Tegnap kimentem vadászni. Semmit nem tudtam löni.

Január 14. Baj van a magyar arcvonalon. Ma reggel kint voltam Prilepiben. Már ezt a helyet is ki kellett üríteni. Az egészségügyi oszlop már elmenekült. A faluban már csak német páncélosok voltak. Mi voltunk az utolsó kocsival, mely elhagyta a falut. A domboldalon már megjelent az első orosz páncélos. Félelmes látvány volt. A páncéltörők állandóan lötték, az azonban csak nyomult előre. Fanatikus csapatok ezek. Láttam egypár foglyot. Sötétbőrűek, a hideget fel sem veszik, pedig -40°C van. Hiányos felszerelésünkben mi nagyon fázunk. Nálunk is riadókézsültség van. Nem tudjuk, mit hoz a holnap. Egymás után érkeznek a menekülők, már a puskalövéseket is halljuk.

Január 16. Bugyonnijben vagyunk. Egypár órát pihenhetünk. Megpróbálom leírni menekülésünk szomorú történetét. 15-én reggel kaptuk a parancsot, azonnal felpakolni és indulni Nyikolajevkára. Az oroszot nem sikerült megállítani. A 7. hadosztály teljesen elpusztult. Előttünk nincs magyar csapat. Mindenki azonnal meneküljön, ahogy tud. Őrült iramban pakoltunk. A kórház már kora reggel elindult. A legszükségesebb dolgokat felraktuk a kocsikra, ami ottmaradt, azt felgyújtottuk. Az orosz sít csapatok már csak 2 km-re voltak tőlünk, mikor teljes gázzal kifutottunk a faluból. A kórház egész felszerelését otthagya, 20 000 emberre való élelmet gyűjtött fel. Házigazdánk sírva búcsúzott tőlünk. Nem örültek a testvéreiknek. Az utak tele voltak menekülőkkel. Ebéd után értünk Nyikolajevkára, ahol már a legteljesebb fejlettség volt. A hadsereg-parancsnokság már elmenekült. Mindenütt gyors iramban torlaszokat emeltek. Még este parancsot kaptunk, hogy induljunk tovább Bugyonnijbe, ahova éjjel 11 órakor érkezünk meg. Borzalmasan átfáztunk. Sokat szenvedünk a hidegtől. Szamovárban azonnal teát főztünk magunknak. Ez egy kicsit felmelegített bennünket. Egy ócska szobába szállásoltuk el magunkat, ahol csak ledőlünk, és a fáradtságtól azonnal elaludtunk. Reggel egyik kocsink bement Nyikolajevkára benzinért. Teljes volt a fejlettség. Az orosz repülőek egész nap bombázták a várost. Azt hittük, hogy itt pihenhetünk egy kicsit, mikor éppen most hozta a parancsot: azonnal menekülni! Két helyen törte át az orosz a frontot. Nálunk Prilepinél, és tőlünk délre, Rosszosnál, ahol a németeket nyomta ki. Innét is továbbmegyünk.

Január 20. Végre nyugodtabb helyen vagyunk. Belgorodban, 150 km-rel hátrább. A német katonáonthonban a forró fekete mellett melegítjük összefagyott tagjainkat. 16-án éjjel indultunk Bugyonnijból. Borzalmas hidegben, óriási szenvedések közben értünk be reggel 6 órakor Volokonovkára. A lábam megfagyott. Alig tudtam ráállni. A visszavonulásból rendetlen menekülés lett. Az úton a gyalog menetelők egymás után fagytak meg. Nem is a háború, hanem a hideg tette tönkre a magyar hadsereget. Ezen az éjjelen az orosz páncélosok befutottak Nyikolajevkára. A lakosság egyszerre partizán lett, és a házakból lötték a visszavonuló katonaságot. A németek különösen fejvesztetten menekültek. Helyenként fegyverrel a kézben kényszerítették a magyarokat, hogy adjanak utat. Teljesen megzavarodtak a kamerádok, nem bajtársiasan viselkedtek.

Még **17-én este** továbbindultunk egy Lubjanka nevű faluba. Itt aludtunk. A kórház, amely utolért bennünket, mindenáron ott akart tartani bennünket. Oka az volt, hogy nekünk kellett volna szállítani a tisztákat, pedig erre nem voltunk képesek. Benzinünk fogytán volt, és a kocsik nagyon le voltak romolva. Reggel elindultunk Volcsanszkba. Már megközelítettük a várost, mikor kaptuk a parancsot, hogy azonnal visszafordulni, mert sikerült az oroszot megállítani. Alekszandrovkán aludtunk. Reggel úgy volt, hogy visszaindulunk Volonovkára, és ott fogunk települni. Jött azonban egy őrnagy, aki felokosította Horváth századost, hogy őrütséget csinál, hiszen a várost már az éjjel kiürítették. Itt vesztettük el egyik kocsinkat. Lerogyott és ott kellett hagyni az úton. Majd a rombolók elintézik. Négy kocsink a szerelőoszlopban volt Bugyonnijben. Ezeket ott a többi kétszázal együtt felgyújtották. A IV. hadtest gépkocsiparkja teljesen kikészült.

Alekszandrovkáról délután indultunk el Volcsanszkba, hová este értünk be. Fagyott lábam nagyon fáj. Egy fűtetlen szobában aludtunk. Nem lehet ezt alvásnak nevezni, mert a hideg rázott bennünket. Reggel kimentem a piacra, és vettem magamnak egy orosz csizmát és egy sapkát. Ezekben nem fázott a lábam. Itt hallottuk azt a hírt, hogy Osztrogozsszk még tartja magát, bár teljesen körül van kerítve, és hogy Valinkibe is befutottak az orosz páncélosok. Üzemanagyunk már nagyon fogytán volt. Nem volt annyi sem, hogy a tőlünk 60 km-re lévő Harkovba elmehtünk volna. Ez a menekülés iránya. A németek mind odamentek. Mi délután indultunk Volcsanszkból, és 4 órakor értünk Belgorodba. Szép, nagy város. A háború nyomai már eltűntek. Itt szívesen eltölteném ezt a rövid időt, ami még vissza van. Mert biztosra veszem, hogy rövidesen leváltanak bennünket. Hiszen alig maradt meg valami a hadtestünkben. A kocsik még az utcán állnak. Most megyünk szállást keresni.

Január 21. Este teljesen hideg lakásban helyeztek el bennünket. Befűtöttünk, de semmi haszna nem volt. Nagyon fáztam az éjjel. Alig vártuk a reggel. Most tanácsalanul állunk, nem tudom, mi lesz velünk. A hadsereg-parancsnokság is itt települt.

Január 23. Tegnap beérkezett a kórház is. Mi is kaptunk egy rendesebb szállást, ahol valamennyire berendezkedtünk. Itt gyógyítgatjuk magunkat. Az otthoniak el sem képzelek, milyen szenvedéseken mentünk keresztül. Leírni ezt nem is lehet. Mindent elhagyva menekülni a borzasztó hidegben, hogy megmenthessük életünket. Ma lakályosabbá tettük szobánkat. Gépkocsijaink ismét szállítottak. Korocsát ürítettük.

Január 28. Majdnem egy hete, hogy itt vagyunk a városban. Fagyott lábam borzalmasan fáj. Még éjjel sem tudok aludni tőle. Kocsijaink éjjel-nappal szállítják a fagyottakat. Az utak mentén mindenütt lehet látni a megfagyott katonákat. Az orosz elfoglalta Sztarij Oszkolt, Novij Oszkolt, erősen közeledik felénk. Hadtestünk Vorozsbára ment, vagyis oda, ahonnan a tavasszal elindultunk. Érdemes volt ezért küzdeni?! Mi ismét nem vonulhatunk vissza. Ki kell tartani! Mivel mi még aránylag elég sok kocsinkat elhoztuk, áttettek bennünket a VII. hadtesthez. Hogy előnyünkre válik-e ez, vagy hátrányunkra, azt még nem tudom. Tegnap este egy [repülő]géppel nehézpuskával végigvert az utcánkon. Én már ágyban feküdtem. Nem kellemes érzés volt. Ma délelőtt tőlünk 100 m-re esett egy bomba. Már fel se vettük.

Január 30. Ma áttettek bennünket a 101. páncélos hadosztályhoz, amely Korocsa előtt indult támadásra. Kocsijaink is oda mentek. Nem kell félni! Pihenés helyett újra bevetettek bennünket. Szomorú dolog ez. Azokat, akik mindent elhagyva futottak vissza, elviszik Vorozsbára. Nékünk itt kell maradni. Miért? Miért nem jön ki a váltás, vagy jönnek azok a híres SS-ek? Nehéz a felelet.

Február 2. Ma visszatettek bennünket a Wenk-csoporthoz. Most ismét őalájuk tartozunk. Rövid idő alatt már a negyedik gazdánál vagyunk. beszéltem, mondott egypár biztatót. Talán hazamegyünk. Novij Oszkolt visszafoglaltuk.

Február 5. Ma kaptuk a parancsot, hogy hátrább megyünk. Teljesen kivonták a magyar csapatokat. Valószínűleg Vorozsba az úti cél. Hogy ott mi lesz velünk, azt nem tudom. Mindenesetre 300 km-rel közelebb leszünk hazánkhoz. Éjjel ½ 2-kor fogunk indulni. Kocsiparkunk öt kocsí. A többi a páncélosoknál marad. Búcsút veszünk Belgorodtól.

Február 6. Boromián vagyunk. Tegnap éjjel 2 óraker indultunk Belgorodból, és Tomorovka – Boriszovka – Ahtürka[?] – Trostyanec útvonalon keresztül értük el ezt a falut. Az útvonal alatt mindnyájan fáztunk. Amikor beérkeztünk Ukrajnába, fellélegeztünk. Egész más minden, mint kint a fronton. Tiszta házak, nyugodt béke. Elég szép lakást találtunk, ahol elszállásoltuk magunkat. Lehet, hogy holnap továbbmegyünk. Nem tudom, valóban Vorozsba-i úti célunk, vagy pedig még tovább megyünk. Legjobban szeretném, ha egyenesen hazamennénk. Fele emberünk és öt kocsink van. Ezzel nem lehet háborút nyerni.

Február 8. Ma elhagytuk Boromiát. Reggel 7 óraker indultunk. ½ 10-kor már el is értük mai telephelyünket, Szirovatkát. Ma itt alszunk.

Február 12. Tegnapelőtt Szirovatkára beérkezett a IV/2. kórház. Ők hozták a hírt, hogy Belgorod elesett. Este indulási parancsot kaptunk. Partizánok felrobbantották a vasutat. Tegnap reggel 4 óraker indultunk el. Szumi előtt majdnem lemaradtam az oszloptól. Szumi után menet közben szétfagyott egyik kocsink hűtője. Két óra alatt megcsináltuk. Tovább folytattuk utunkat Romniba. Egyelőre itt települtünk. Itt van az egész hadsereg is. Szállásunk rossz. Tele vagyunk tetűvel. Szeretném, ha továbbmennénk. Ma még várunk.

1943. február 13. Tegnap este menyeyi gyönyörűségben volt részünk. Az V. üzemanyag oszloptól Sári karpaszományos behozta hegedűjét, és felváltva játszottak Sára Feri bátyámmal. Könnyes szemmel hallgattam a síró hegedűt, tíz hónapja nem volt benne részem. A rég nem hallott hegedűszo néhány pillanatra hazavitte képzeletemet. Otthon voltam, boldog voltam. Mikor elhalt a hegedűszo, mintegy mély álomból ébredve eszméltem rá a szomorú valóságra. Kitekintettem az ablakon. Lent az utcán sivító szélben vonultak végeláthatatlan sorban a magyar katonák. Vissza! [...]

Február 15. Ma van pontosan egy hónapja, hogy elkezdődött menekülésünk. Hogy meddig tart, azt nem tudjuk. Mind gyakrabban lehet hallani, hogy hazamegyünk. Én Petivel fogadtam tíz üveg pezsgőbe, hogy március 20-ára Magyarországon leszünk.

Február 17. Új telephelyen, Baturinban vagyunk. Tegnap beállott a nagy olvadás, és el kellett hagynunk az oly nagyon meggyűlölt fegyenclepet, hogy minél előbb köves útra érjünk. Konotopon keresztül jöttünk. Az utak mindenütt nagyon sárosak voltak. Innét is hamarosan el kell mennünk, mert máskülönbén meg kell várunkk júniust a sár miatt. Barátságos kis szobában vagyunk négyen, jóindulatú ukránok között.

Február 21. Kipróbáltam a zsákmányolt orosz automata puskámat. Nagyszerű fegyver. Ma kaptunk benzint, és így lehet, hogy holnap elindulunk.

Február 22. Pista hozott egy örömhírt: „Nagyobb mennyiségű benzint kapunk, és akkor elindulunk Csernyigovba. Ott pár nap pihenőt tartunk, és egyenesen tovább mennénk Lembergig.” Majd meglátom, mi lesz belőle. Már nemigen hiszek valamilyen is. Ez az egy hónap, ami Belgorodban kezdődött, felért egy Ördögzigettel. Sokszor korgott a gyomrunk. Délután megnéztük azt a hatalmas hidat, amelyet a Szejm folyón keresztül épített a 101. utászászlóalj három hónap alatt. Monumentális alkotmány, hossza 1400 méter. Az egész híd fából van, kb. 130 pilléren.

Február 23. A IV. gépkocsizó szerelőoszlop már megkapta a benzint, és el is indult. Mi még egyelőre maradunk.

Február 24. Mi is megkaptuk a benzint. Holnap reggel 5 óraker indulunk a törzzsel együtt, egyelőre Nyezsínbe.

Február 26. Tegnap szerencsésen megérkeztünk Csernyigovba. Nem Nyezsínen át jöttünk, hanem Komarovkán, egy rövidebb úton átvágtunk oszloponk. Csupán két kocsival futottunk be tévedésből Nyezsínbe, mert útközben defektünk volt, és eltévesztettük az utat. Csernyigov akkora város, mint Kurszk. Tiszta romhalmas. A belvárosban épület nincs. Itt folyik át a Gyeszna. Hatalmas híd vezet át rajta. Ráértünk a kijevi köves útra. Egész itt töltött időm alatt most láttam az első köves utat Oroszországban. Telephelyünk a város szélén van. Ketten lakunk egy szobában.

Február 28. Két hónapja majdnem, hogy hazuról semmi hírt nem kaptam. Most végre kaptunk postát. Hála Isten, otthon semmi baj nincs. Szabadidőmben a városban sétálgatok. Voltam a katona-moziban is. Csak német filmet játszanak. A „Királylő szíve” című filmet játszották. Van itt ukrán színház is. Mint népi érdekesség, érdekel. Ma hallottam azt is, hogy rövidesen innen is továbbmegyünk.

Március 3. Mindenféle rémhírek vannak a városban. Mindegyik a hazamenetellel van kapcsolatban. Nem tudom, mi lesz velünk. A tél változatlanul tovább tart. Pár napi enyhébb idő után ismét keményebbre fordult az idő. Felterjesztettek Kisezsüt Vitézségi Éremre. Fegyvertényem leírása a következő volt:

„[19]43. január 14-én reggel önként vállalkozókat keresett dr. Nagy szakaszparancsnok, akik a fagyott kezű és lábú gépkocsivezetők helyett, és az út veszélyessége miatt két sebesültszállító gépkocsival sebesültekért menjenek ki vele együtt Prilepibe. Tumbász tizedes, akinek beosztása írások volt, elsőnek jelentkezett. Szakaszparancsnokával 10 óra körül érkeztek Kolbino keleti részére, ahol a hídnál német páncélosok megállították őket azzal, hogy az orosz páncélosok Prilepi előtt vannak, és a tűzvérségi becsapódások miatt a segélyhely megközelíthetetlen. Tumbász tizedes azonban ennek ellenére elvezette gépkocsiját a segélyhelyig, felvette az ott talált sebesülteket és három műszeres ládát, majd a segélyhelyen lévő lőállásból elhozott egy golyószórót és két puskát, amit kezelő legénységük otthagytak. Azután, bár az ellenség erősen lötte gépkocsiját, visszatért Kolbinoba. Kolbinoból visszajövet erélyes fellépésével segített szakaszparancsnokának és két tábori csendőrnek a menekülő gyalogságot megállítani. Ezért, az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásáért a Kisezsüt Vitézségi Éremre felterjesztem.”

Előléptetésre is felterjesztettek. Ebben kevésbé bízom, mert két dolgot hadműveleti területen nem adnak meg egyszerre. [89]

Március 7. Zsitomirban vagyunk. Tegnap délben kaptuk a parancsot, hogy 3 óraker indulunk Csernyigovból. Oszteren[?] keresztül, rossz úton, melyet állandóan motordefekttekkel kellett megszakítanunk, éjjel 12 óra után mentünk keresztül Kijeven. A város egyes részei igazán gyönyörűek. Sok azonban a rom is köztük. A Dnyeperen keresztül hatalmas fahíd vezet. Kijeven túl kb. 32 km-re töltöttük az éjszakát a gépkocsikban. Aludni persze nem lehetett a nagy hideg miatt. Nagyon fáztunk. Ebéd után indultunk tovább, nagyon jó aszfalt úton. Hamar beértünk Zsitomirba, ahol egy igazi kaszárnyavárosban szállásoltak el bennünket. Van itt német, magyar és ukrán katonaság. A szobában kényelmes szalmazsákok vannak.

Március 8. Nagyon jól aludtunk. Úgy van, hogy holnap továbbmegyünk. Ma volt reggel tisztí értekezlet, és ott mondták el ezt. Állítólag északnak mennénk. Semmi remény sincs a hazamenetelre. Csak azt nem tudom, hogy mit keresünk majd a Pripjaty mocsarak között, ahol még út sincs.

Március 10. 9-én reggel 6 óraker indultunk, átjöttünk Korosztjenen, ahol rövid pihenőt tartottunk, és délben érkeztünk Ovrucsba, ahol ismét egy kaszárnyába települtünk. Utunk második része óriási mocsárvidéken vezetett keresztül. A törpefenyő és a nyír visz egy kis változatosságot a tájba. A sivár, homoktalajú vidéken csekély lélekszámú lakosság él, ellenben partizán annál több. Félek, hogy rövidesen mi is megismerjük őket. Egy gépkocsink ma élelemért visszament Zsitomirba.

Március 13. Itt megkezdődik az újjászervezés. Új csapatok következnek. Ez a rész lezárult, és hálát adok Istennek, hogy épségben tartott. A jövő sötét és bizonytalan, de bízom abban, hogy egyszer vége lesz mindennek, és viszontláthatom anyámat és testvéreimet.

Az Úr 1943. esztendejében

Tumbász Gyula karpaszományos tizedes

Jelzet: Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára, Tumbász Gyula iratai. – Saját kezű eredeti kézirat. 1–50. p.

1. Tumbász Gyula karpaszományos szakaszvezető portréja, 1943. június

2. A IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop járműveit a frontra szállító vasúti szerelvény egy állomáson vesztegel, 1942. május 7. körül

3. A IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop honvédekjei a kiszállítás alatt meghalt Kovács Péter honvéd sírjánál Terehovkán, 1942 májusának elején

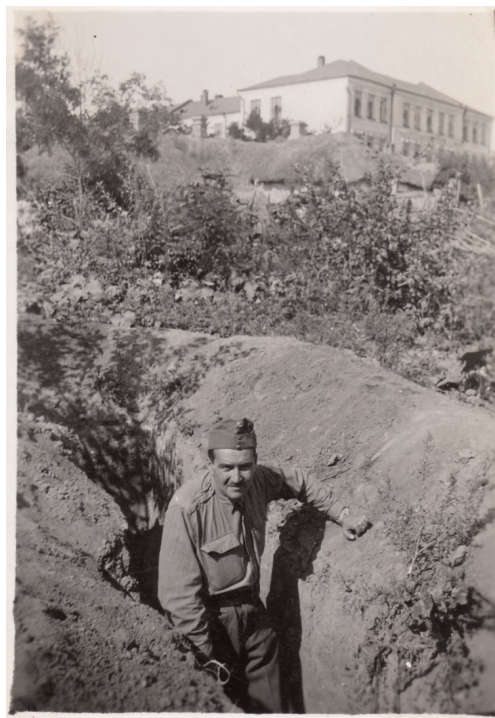
4. A IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop katonái hídőrségben Rjecsikben, 1942 májusának derekán. Középen dr. Nagy László karpaszományos őrmester, szakaszparancsnok

5. A IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop parancsnokságának irodája egy orosz iskolaépületben, Rjescsiben, 1942. május 16-án. Jobbról balra: dr. Nagy László karpaszományos őrmester, Tumbász Gyula karpaszományos őrvezető, dr. Barachy István orvos hadnagy, oszlopparancsnok

6. A IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop honvédjei bekötözött sebesültekkel egy lelőtt szovjet vadászpilóta roncsainál Kraszno Lipjén, 1942. július 18-án

7. Dr. Barachy István orvos hadnagy, a IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop parancsnoka a légitámadások elől védő árokban Osztrogozsszkbán, 1942. augusztusának elején

8. A IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop katonái egy légvédelemre beállított 31 M. 8 mm-es golyószóróval Osztrogozsszokban, 1942 augusztusának elején

9. Német utcanév-táblának használt, kilőtt szovjet T-34-es közepes harckocsi Osztrogozsszokban, 1942 augusztusának elején

10. A IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop honvédjei egy lelőtt szovjet vadászpilóta roncsaival Osztrogozsszokban, 1942. augusztus elején

11. A IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop parancsnokságának épülete légitámadás után Osztrogozsszokban, 1942. augusztus 8-án

12. A IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop Harkovba tartó gépjárművei pihenőt tartanak útközben, 1942. november-december

13. A magyar honvédek hősi temetője Krasznojében, 1942. november-december

14. A IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop téli védőfelszerelést viselő honvédek járműveik téli garázsa előtt Krasznojében, 1942. november-december

15. A IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop megmaradt járművei visszavonulás közben Szirovatkán, 1943. február 9-én

16. A IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop járművei és honvédek a visszavonulás során Baturinban, 1943. február 17-én

17. A IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop szálláscsináló honvédjei egy elhagyott szovjet laktanyában Ovrucsban, 1943. március 10. körül

18. A IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop egyik megmaradt gépkocsija Ovrucsban, 1943. március 10. után

19. A IV/2. sebesültszállító gépkocsioszlop katonái hazaszállítás közben a dubnói pályaudvaron, 1943 áprilisának végén

20. Tumbász Gyula karpaszományos őrvezető harctéri naplójának címlapja, 1942

21. Tumbász Gyula karpaszományos őrvezető térképvázlata Rjecskiről, 1942. június 7.

22. Tumbász Gyula karpaszományos őrvezető rajza a sátráról, Kolodnoje, 1942. július 20.

23. Tumbász Gyula karpaszományos őrvezető rajza a szabadban felállított írnoki felszereléséről, Kolodnoje, 1942. július 20.

24. Tumbász Gyula karpaszományos tizedes naplófeljegyzései a Dontól történt visszavonulásról, 1943. január 19-20.

25. Tumbász Gyula karpaszományos tizedes térképvázlata a visszavonulás útvonaláról, 1943. január 15-21.

Címkék:

[keleti hadszíntér](#) ^[2]

[2. magyar hadsereg](#) ^[3]

[urivi áttörés](#) ^[4]

Kiadás: 16. évfolyam (2016) 1. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/naplo/sebesultszallito_imokkent_a_donnal.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/naplo/sebesultszallito_imokkent_a_donnal.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/keleti-hadszinter>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/2-magyar-hadsereg>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/urivi-attores>